

KETRINA ENÉ PORTER

(Katherine Anne Porter; 1890—1980)

Gimė Indian Kryke (Teksasas) pasiturinčių pietiečių šeimoje. Mokėsi privačiai ir apylinkės mokyklose. 1920 m. persikelė į Niujorką, o vėliau lankėsi Meksikoje, Vokietijoje ir Prancūzijoje. Ji pradėjo rašyti ankstyvoje jaunystėje, bet tik sulaukus 30-ties metų pasiryžo spausdinti savo novelės literatūros žurnaluose. Pirmas jos novelių rinkinys „Žydintis Judo medis“ (Flowering Judas) pasirodė 1930 m., o 1935 m. išėjo jo antroji papildyta laida. Pagal jos 1934 m. Meksikoje parašytą apysaką „Hacienda“ žinomas rusų režisierius Eizenšteinas sukūrė filmą. 1937 m. pasirodė antrasis novelių rinkinys „Vidurdenio vynas“ (Noon wine), vertinamas kaip geriausia jos knyga, kurioje jautriai vaizduojami Teksaso ūkininkų doroviniai papročiai. Apysakų rinkinyje „Blyškus arklys, blyškus ralėlis“ (Pale Horse, Pale Rider; 1939) keliamos gyvenimo ir menės problemos. 1944 m. pasirodė jos trečiasis novelių rinkinys „Palinkės bokštas“ (The Leaning Tower). Daugelį metų rašytojos apybriažos ir esė išspausdintos rinkinyje „Ankstesnės dienos“ (The Days before; 1952). Ilgai rašytas stambiausias jos romanas „Kvailių laivas“ (The Ship of Fools; 1962) vaizduoja keleiviaus, 1931 m. iš Meksikos vykusius į Vokietiją, kur jau siautėjo naciai. Jis buvo palankiai vertinamas, tačiau tame pasigendama gilumos ir darnios vienovės.

K. E. Porter novelės sudėtos į vieną knygą, pavadintą „Collected short stories“ (1965), o 1970 m. išleistas rinkinys „Collected essays and occasional writings“, kuriame svarstomos gyvenimo ir meno problemos.

Vagystė

Grįžusi namo, ji laikė rankinuką rankoje. Stovėdama viduryje kambario, prispaudusi prie savęs maudymosi palaidinę ir dar nepakabinusi šlapio rankšluosčio, ji mintimis apžvelgė ką tik praėjusius įvykius ir viską ryškiai prisiminė. Taip, ji nosine nušluostė rankinuką ir atidariusi padėjo ji ant suoliuko.

Ji ketino grįžti namo greituoju traukiniu; žinoma, atidarė rankinuką, norėdama įsitikinti, ar turi pakankamai pinigų, ir buvo patenkinta, kai smulkiai monetų vokelyje rado ke-

turi asdešimt centų. Ji nusprendė, kad pati sumokės už blyjetą, nors Kamilas buvo įprates ją lydėti iki pat laiptų viršaus, o ten, įmetęs monetą į aparata, lengval posukdavo turniketą ir atsisveikinės išleisdavo ją į peroną. Ivaivais pretekstais Kamilas sugebėjo sukurti veiksmingą ir nuolatinę smulkių patarnavimų sistemą, užmiršdamas stambius ir labiau ji apsunkinančius dalykus. Ji éjo su juo į stotį, smarkiam liejul lyjant, ir žinodama, kad jis beveik toks pat skurdžius, kaip ir ji pati, jam pasiūlius sustabdyti taksi, griežtai atsisakė.
"Tu ḡ žinai, jis visiškai nereikalingas".

"Iš buvo užsidėjęs naują, gražaus biskvitinio atspalvio skrybę, nes jam niekad neatėjo į galvą mintis pasieškoti praktiškesnės spalvos. Jis užsidėjo ją pirmą kartą, ir dabar lietus ją subjaurojo. Ji vis mąstė: „Baisu! Kaip jis įstengs įsigyti naują skrybę?“ Ji palygino ją su Edžio skrybélémis, kurios atrodė, lyg būtų septynerių metų senumo ir tyčia laikomos lietuje. Tačiau ant Edžio galvos jos atrodė nors ir kukliai, bet visai gerai. Kamilas buvo visiškai kitoks. Jeigu jis užsidėtu panešiotą skrybę, ji ir atrodytų panešiota, ir dėl to Kamilas labai graužtusi. Jeigu ji nebūtų bijoјusi įžeisti Kamili, taip stropiai įnikusi į savo smulkių patarnavimų apeigas, kurias pats įsipareigojo vykdyti, jiems išėjus iš Toros namų, ji būtų jam pasakiusi: „Eik namo, aš ir viena pasieksiu stotį“.

— Jeigu mums lemta šią naktį būti sulytiems,— taré Kamilas,— patirkime tai abu kartu.

Priartėjus prie greitojo traukinio laiptų, ji lengvai susvyravo — mat Toros vakaronėje jie gerokai prisiragavo kokteilių — ir taré:

— Nelipk šiais laiptais išgéręs, nes tuoj pat reikés leistis atgal, ir tu tikriausiai nusisuksi sprandą.

Jis skubiai triskart jai nusilenkė, mat buvo ispanas, ir metėsi į lietingą tamsą. Stovėdama lydėjo ji žvilgsniu — vis dėlto jis buvo malonus jaunuolis — ir įsivaizdavo, kaip jis ryt ryte blaiviomis akimis apžiūrinės savo sulytą skrybę, per slapusius pusbačius ir galbūt kaltins ją dėl savo nelaimės. Jai tebežiūrint, jis sustojo tolimate kampe ir nusiėmės skrybę paslėpę po apsiaustu. Ji pajuto, kad tai pamačiusi išdavė ji, nes jis būtų pažemintas, jei pamanytų, neva ji galima įtarti noru išgelbėti savo skrybę.

Už jos nugaros nuskambėjo Rodžero balsas, susiliedamas su lietaus lašu barbenimu į stogą virš laiptų, klausiantis, ką ji čia veikia, mirkdama lietuje tokiu velyvu nakties metu, ar tik ji neįsivaizduoja esanti antis? Jo pailgu, lygiu veidu

tekėjo vanduo. Jis stuktelėjo sau į kauburėlį ant krūtinės po visom sagom užsagstytu lietpalčiu.

— Eime, paimsime taksi,— pasakė jis.

Ji sėdėjo atsirémusi Rodžerui į ranką, kuria laikė ją apkabinęs už pečių, ir jie pasikeitė ilgos, ramios draugystės žvilgsniais, o paskui ji žiūréjo pro langą į lietu, keičiantį visų daiktų išvaizdą ir spalvas. Taksi sukinėjosi tarp greitojo eismo geležinkelio atramų, kiekviename posūkyje lengvai paslysdamas čia pirmyn, čia atgal, ir ji pasakė:

— Juo labiau jis slidinėja, juo ramesnė aš jaučiuosi. Mat išties esu girta.

— Iš tikrųjų,— pritarė Rodžeras.— Tas paukštėlis yra maniakinis žudikas, o šiuo metu ir aš išgerčiau kokteilį...

Jie sustojo netoli žibintų prie keturių dešimt šeštosios gatvės. Trys jaunuoliai žingsniavo pro šalį tarsi priekyje. Žibintų šviesoje jie atrodė kaip linksmos daržų baidyklės, visi trys vienodai liesi, apsirengę labai prastai pasiūtomis eilutėmis ir su labai ryškiais kaklaraiščiais. Jie irgi buvo nelabai blaivūs ir akimirkai sustojo, svirinėdami taksi priekyje, tėsdami kažkokį ginčą. Jie palinko vienas prie kito, lyg ruošdami dainuoti, ir pirmasis tarė: „Kai aš vesiu, vesiu ne dėl santuokos, ne dėl pačių vedybų, aš vesiu iš meilės“. Antrasis tarė. „Niekai: tą tu jai pasakyk, o kas mums?“ O trečiasis švilptelėjės nusikeikė: „Po velnių, kas tas vyrukas? Po velnių, kas jam pasidarė?“ Tuomet pirmasis atkrito: „Užsičiaupk, kvail! Man gana“. Tada visi trys riktelėjo ir nužingsniavo gatve pirmyn, smūgiais paragindami pirmąjį ir dainuodami.

— Bepročiai,— komentavo Rodžeras.— Tikri bepročiai.

Žengdamos per balas ir taškydamos vandenį, nulenkuos galvas praėjo dvi merginos, trumpais permatomais lietpalčiais, viena — žaliu, kita raudonu. Viena kitai pasakė: „Taip, visa tai aš žinau. Bet kaip su manim? Tau gaila tik jo vieno...“ Ir jos prabėgo, kilnodamos savo mažas pelikaniskas kojas.

Netikėtai taksi stabtelėjo ir vėl šoko pirmyn. Siek tiek luktelėjės, Rodžeras tarė:

— Šiandien aš gavau Stelos laišką. Ji dvidešimt šeštą dieną gržta namo. Talgi, man regis, ji apsisprendė, gal viskas susitvarkys.

— Aš taip pat šiandien gavau laišką,— tarė ji.— Dėl manės — viskas aišku. Man rodos, kad tau su Stela jau laikas ką nors galutinali nuspresti.

Taksi sustojus prie Vakarų ir 53-iosios gatvių kampo, Rodžeras tarė:

— Aš turiu kaip tik tiek kiek reikia sumokėsi, jeigu tu
pridesi 10 centų. Tuomet ji atidarė rankinuką ir padavė dešimtinę.

— Koks gražus rankinukas! — pasakė jis.

— Tai graži gimtadienio dovana. Man irgi patinka, —
atsakė ji. — Kaip tavo pjesės reikačai?

— Man regis, jie vis dar nejuda. Aš ten nebevaikštau.
Dar neparduota. Aš laikysiuos tiesaus kelio, o jie gali ją
pitki asba ne. Man įkyrėjo su jais ginčytis.

— Juk svarbiausia yra nenusileisti, ar ne tiesa?

Nenusileisti yra sunkiausia.

Labanaktis, Rodžerai.

Labanaktis. Išgerk aspirino ir pasišildyk karštoje
vienoje.

— Gerai.

Su rankinuku po pažastimi ji lipo laiptais; antrame
auksči Bilis, išgirdės jos žingsnius, iškišo savo susivélusią gal-
vą paraudusiomis akimis.

— Dėl Dievo meilės, užeik pas mane ir išgerk su mani-
mi. Aš turiu blogų žinių. Tu visai sušlapusi, — taré Bilis, žiū-
redamas į jos permirkusias kojas.

Jie išgérė dvi taures, kol Bilis pasakojo, kaip režisie-
rius atmetė jo pjesę, nors aktoriai jau pakartotinai buvo pa-
tvirtinti ir buvo įvykusios trys repeticijos.

— Aš jam pasakiau, kad ji nėra šedevras, tačiau pagal
jā galima pastatyti gerą spektaklį, o jis man atsakė: „Jūsų
pjesės nejmanoma suvaidinti, suprantate? Ją reikia tvarkyti“. Dabar aš esu įklimpės, — pasakė Bilis, vėl vos nepravirkda-
mas. — Aš verkiau, — prisipažino jis, — gėriau ir verkiau.

O paskui jis pasiteiravo, ar ji supranta, kad jo žmona
žudo jį savo išlaidumu.

— Kiekvieną savaitę aš siunčiu jai po dešimt dolerių
iš savo nelemtų santaupų. O iš tikrujų aš neprivalau jai siu-
sti. Ji man graso kalėjimu, jeigu nesiuntinėsiu, bet ji negali to
padaryti. Dievaži, tegul tik pamégina. Kaip ji su manimi elgia-
si! Ji neturi teisės gauti alimentų ir ji tai žino. Ji tvirtina, kad
pinigai jai reikalingi vaikui išlaikyti. Todėl tuos pinigus ir
siunčiu, nes negaliu matyti kitų kančios. Užtat dabar esu pra-
leidęs mokėjimo terminus ir už pianiną, ir už patefona.

— Gražus tas tavo kilimas, — pasakė ji.

Bilis, atidžiai žiūrėdamas į kilimą, nusišnypštė nosį:

— Aš jį pirkau iš Ričio už 95 dolerius, — pasakė. — Ri-
čis man minėjo, kad jis kadaise priklausė Mari Dresler ir kai-
navo penkiolika šimtų dolerių, bet jis pradegintas, skylė da-
bar paslépta po sofa. Ar tu galėtum pigiau nupirkti?

— Ne,— atsakė ji, mąstydamas apie savo tuščią rankinuką ir kad čekis už jos paskutinę recenziją vargu ar bus atsiustas anksčiau kaip po trijų dienų, ir apie tai, kad restoranas prie skersgatvio rūsio gali atsisakyti toliau ją maitinti, jeigu jo sąskaiton nesumokės bent dalį skolos.

— Nėra laiko apie tai kalbėti,— pasakė ji,— bet aš tikėjausi, kad dabar tu sumokési tuos 50 dolerių, kuriuos man pažadėjai už mano sceną, parašytą tavo pjesės trečiajam veiksmui. Net ir tuomet, jeigu ji nebūtų statoma. Tu vis tiek turėjai man sumokėti už atlirką darbą iš savo avanso.

— O, Kristau! — sušuko Bilis.— Ir tu apie tai! — Jis verksmingai suriko ir prisišpaudė prie akių šlapią nosinę.— Beje, tas tavo darbas ne geresnis už manąjį. Pagalvok apie tai.

— Bet tu ši tą gavai už ji,— tarė ji.— Septynis šimtus dolerių.

Bilis paprašė:

— Būk tokia maloni, išgerk dar vieną taurę ir pamiršk visa tai. Aš negaliu, juk tu žinal, kaip esu įklimpęs.

— Tad ir nereikia,— ji pajuto, kad tuos žodžius ištare beveik prieš savo valią, nes buvo tvirtai pasiryžusi tuos pinigus atgauti. Nieko nekalbėdami, jie išgéré dar po vieną taurę, ir ji nuėjo į savo butą vienu aukštū aukščiau.

Dabar ji aiškiai prisiminė, kad prieš padėdama rankinuką džiovinti, išémė iš jo laišką. Ji atsisėdo ir dar kartą perskaityti laišką, tačiau tame buvo posakių, kuriuos reikėjo perskaityti daug kartų. Jie skyrėsi nuo kitų, ir kai ji mėgino juos praleisti, nepastebéti, jie lindo į akis ir ji negalėjo ju išvengti... „Mąstau apie tave labiau nei norėčiau... taip, aš netgi kalbu apie tave... kodėl tu taip rūpiniesi sunaikinti... netgi dabar, jeigu aš galēčiau susitikti su tavimi... aš ne... nevertas to nepakeliamo... pabaiga”.

Rūpestingai ji sudraskė laišką į siaurus skutelius ir įkišusi už krosnelės grotelių sudegino juos.

Kitą ankstyvą rytą, kai ji buvo maudymosi kambarijoje, į buto duris pasibeldė namų kūrikė ir jėjusi į vidų pasakė norinti patikrinti radiatorius, prieš pradėdama žiemą kūrenti krosnį. Keletą minučių pasisukinėjusi po kambarį, kūrikė išėjo, triukšmingai užtrenkdama duris.

Ji išėjo iš tualeto, norėdama paimti cigaretę iš rankinuko. Rankinukas buvo dingęs. Ji apsirengė, išsvirė kavos ir atsisėdusi prie lango gérė. Tikriausiai kūrikė išsinešė rankinuką, ir tikriausiai bus neįmanoma susigrąžinti ji be kvailų barnių. Tad tebūnie dingęs! Tačiau taip nusprendusi ji pajuto gilių, beveik žudikišką pyktį. Ji atidžiai pastatė puoduką

ant staliuko vidurio ir ryžtingais žingsniais nužingsniavo į rūsi, kur kūrikė anglų dulkém ištepliotu veidu, triusé, valydamas krosnies katila.

— Prašyčiau grąžinti man rankinuką. Jame nėra pinigų. Jis yra man dovanotas, ir aš nenoriu jo netekti.

Kūrikė atsisuko ir, neištiesdama nugaros, pažiūrėjo į ja kavštomis, mirksinčiomis akimis, kuriose atsispindėjo raudona krosnies šviesa.

— Apie ką tamsta? Koks dar rankinukas?

— Aukso siūlais išpuoštas rankinukas, kurį tamsta pame nuo suoliuko mano kambarje,— pasakė ji.— Aš turiu jį atsanti.

— Dievaži, mano akys nėra mačiusios rankinuko, ir tai yra šventa tiesa,— pasakė kūrikė.

— Šit kaip! Gera! tad pasilaikykite jį sau,— tarė ji, bet labai piktu balsu.— Pasilaikykite jį, jeigu jau taip jo norite.

Ir ji išėjo.

Ji prisiminė, kad niekada gyvenime nerakindavo durų, vadovaudamas tam tikru vidiniu principu — jai nemalonu būti daiktų savininke. Taip pat prisiminė: atsakydama draugams, kuomet jie mėgindavo ją įspėti, netgi gyrėsi, kad niekad iš jos nebuvo pavogtas nė vienas centas. Ir jautė paguodą, galėdama šiuo ryškiu pavyzdžiu parodyti savo niekuo kitu nepagrįstą tikėjimą ir pateisinti tokį savo elgesį, nepaisant proto ir valios.

Tą akimirką ji pasijuto apvogta, netekusi milžiniškai daug vertingų daiktų, tiek materialių, tiek nesuvokiamų, prastų ar sulaužytų dėl jos pačios kaltės, daiktų, kuriuos ji buvo užmiršusi ar palikusi namuose, išsikraustydama kitur. Knygas, kurias iš jos pasiskolino ir negražino, planuotas ir atidėtas keliones, žodžius, kuriuos ji norėjo girdėti jai sakamus, bet neištartus, žodžius, kuriais ji norėjo atsakyti, karčius kompromisus, nepakenčiamus pasikeitimus, blogesnius už nieka, tačiau neišvengiamus, ilgą, kantrią kančią, pradedant šalti draugystei, ir tamsią, nepaaiškinamą meilės mirtį — visa tai, ką ji turėjo, ir visa tai, ko jai trūko — viską dabar ji prarado, ir prarado dvigubai. Viską iš šių prisiminimų apie nesuskaltimus prisiminimus.

Kūrikė lipo laiptais jai iš paskos su rankinuku, ir tapati gili raudona ugnis mirgėjo iostos akyse. Kūrikė jai ištiesė ranką su rankinuku, nors jas vlena po kitos skyrė koks šešetas laiptų pakopų, ir tarė:

— Tamsta manęs nekaltink. Matyt, buvau apkvaliuojant, kartais būnu tiesiog pamisusi. Prisiekiul Mano sūnus gali tai patvirtinti.

Padvejojusi ji paémé rankinuką, o kūrikė tésé toliau:

— Aš turiu septyniolikmetę dukteręčią. Ji puiki mergaitė. Aš ketinau rankinuką atiduoti jai. Jai reikia gražaus rankinuko. Matyt, aš apkvališau, pagalvojusi, kad tamsta jo nespigesi, nes savo daiktus laikai visur išmėtytus, todėl ir nespastebėsi.

— Aš jo pasigedau, nes tai vieno asmens dovana...

Kūrikė pasakė:

— Jei šitą praras, jis gali dovanoti kitą, o mano seserėčia yra jauna ir jai reikia gražių daiktų. Jų reikia, jei mes norime ją ištakinti. Jai jų reikia dabar. Tamsta esi suaugusi moteris. Tamsta buvai jauna ir žinai, ką tai reiškia.

Ji ištiesė kūrikei rankinuką, sakydama:

— Tamsta nežinai, ką kalbi. Štai, paimk jį. Aš apsigalvojau, tikriausiai nebenoriu jo.

Kūrikė pažiūrėjo į ją su neapykanta ir pasakė:

— Dabar man jo irgi neberekia. Mano seserėčia yra jauna ir graži. Tamstai jo reikia labiau nei jai!

— Juk tas daiktas tikrai man priklauso. Anot tamstos, atrodytų, lyg aš būčiau jį iš tamstos pavogusi.

— Ne iš manęs jį pavogei, o iš jos! — pasakė kūrikė ir nulipo į rūsį.

Ji padėjo rankinuką ant suoliuko ir atsisėdo. Sėdėdama gérė atvésusią kavą ir mąstė: „Aš buvau teisi, nebijdama jokio vagies, išskyrus saveš tokios, koklia paliks be nieko”.